

УДК 37.013.42

ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КЛІНІЧНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА РУБЕЖЕМ

Данко Дана Валеріївна
м. Ужгород

У даній статті проаналізовано досвід підготовки клінічних соціальних працівників у Великобританії, Швеції, Франції, Німеччині. Розглянуто ключові моменти побудови систем навчання. Подано конкретні приклади наповнення навчальних програм за спеціалізацією «клінічна соціальна робота», які можуть використовуватися в процесі підготовки соціальних працівників в Україні.

Ключові слова: клінічна соціальна робота, під-

готовка соціальних працівників, зарубіжний досвід.

Сьогодні увага до проблеми здоров'я населення посилюється з кожним роком як у нашій країні, так і в усьому світі. У низці країн (Великобританія, Франція, Швеція та ін.) піклування про здоров'я є частиною національної політики, про що свідчать різні державні програми. Завдяки впровадженню профілактичних та реабілітаційних заходів, тісній

співпраці лікарів і клінічних соціальних працівників спостерігається зниження чисельності захворювань серед населення.

Вітчизняний досвід підготовки соціальних працівників в Україні свідчить, що вона спрямована на формування широко освіченого фахівця, який має фундаментальні знання, вміння та навички необхідні для професійної діяльності в різних сферах соціальної роботи. Що стосується підготовки до медико-соціальної соціальної роботи, то кожен ВНЗ організовує її, зважаючи на власні можливості та ресурси – у деяких закладах з цією метою впроваджено низку спеціальних дисциплін медико-соціального спрямування; в інших – медико-соціальні питання є складовими фахових дисциплін із соціальної роботи. Для визначення стратегічних напрямків удосконалення вітчизняної фахової підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи в медичній сфері, доцільним є вивчення зарубіжного досвіду їх підготовки.

Протягом останнього десятиліття спостерігається значний інтерес науковців до медико-соціальної роботи (А. Гнезділов, В. Лехан, А. Мартиненко, В. Чайковська та ін.). Не залишаються поза увагою вчених проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, в тому числі до роботи в медичній сфері: розкриті зміст, форми і методи підготовки (Л. Долинська, Д. Годлевська, О. Карпенко, І. Козубовська, К. Максимова, В. Орленко, О. Шевчук та ін.); висвітлено різні аспекти професійної підготовки соціальних працівників у зарубіжній практиці (А. Козлов, В. Поліщук, А. Сорвіна, А. Дашкіна, С. Тетерський та ін.).

Мета нашої статті полягає у вивченні досвіду фахової підготовки клінічних соціальних працівників у зарубіжних вищих навчальних закладах.

Надзвичайно цінним для України є вивчення та використання провідних ідей Британського досвіду підготовки клінічних соціальних працівників, що розпочалася в 1929 році на базі Лондонської соціологічної школи, де був започаткований курс психічного здоров'я. Читання цього курсу забезпечували провідні психологи, психіатри, а також досвідчені практичні соціальні працівники. У 1954 році був відкритий прикладний курс занять із соціальної роботи в Лондонській школі економіки. Студенти мали можливість отримати спеціальність соціальних працівників медичних закладів за індивідуальною програмою навчання [1, с.55].

Більшість навчальних закладів Великої Британії не готують фахівців соціальної роботи широкого профілю, тому майже в кожному ВНЗ розроблена своя специфічна програма підготовки фахівців до конкретного виду діяльності, яка реалізується за денною, заочною чи дистанційною формою навчання. Наприклад, підготовка бакалаврів мистецтв та соціальних наук у сфері охорони здоров'я та соціальної опіки за дистанційною формою навчання (на прикладі Відкритого Університету) передбачає 2, 3 або 4-річну освітню програму.

Для отримання ступеня бакалавра необхідно набрати 360 кредитів навчального плану: простий ступінь бакалавра – 240 кредитів 2-го або 3-го рівня, ступінь бакалавра з відзнакою – ще 120 кредитів 3-го рівня. На 1-му та 2-му рівнях студенти вивчають обов'язковий теоретичний курс «Розуміння системи

охорони здоров'я та соціальної опіки» (60 кредитів, 1-й рівень) та вибіркові курси (всього слід набрати 120 кредитів з дисциплін 2-го рівня та 60 кредитів – курсів 3-го рівня). Дисципліни 2-го рівня (по 30 кредитів): «Старіюче суспільство», «Ментальне здоров'я та страждання: перспективи та практика», «Здоров'я та благополуччя», «Громадська опіка», «Смерть та помирання», «Людська біологія та здоров'я», «Робота над здоров'ям» та ін. Дисципліни 3-го рівня (по 60 кредитів): «Сприяння охороні здоров'я: перспективи та практика», «Громадська опіка та опіка за місцем проживання», «Практика сфери охорони здоров'я та соціальної опіки». Студенти також мають пройти дві практики: 55 днів на 1-му рівні та 85 днів на 2-му рівні. Ефективність практичного навчання забезпечується чіткою координацією діяльності університетів і соціальних закладів; інтеграцією теорії і практики; різноманітністю моделей практичної підготовки [1, с.338]. Навчання за такою програмою дозволяє підготувати кваліфікованого соціального працівника до роботи в медичній сфері.

Підготовка майбутніх соціальних працівників у ВНЗ Швеції здійснюється диференційовано за такими напрямками: соціально-педагогічна робота; патронаж та організація допомоги населенню; догляд за хворими та людьми з обмеженими можливостями. Структура підготовки фахівців, якої дотримуються всі заклади Швеції, складається з таких ступенів: базове теоретичне навчання, практика, поглиблені теоретичні курси спеціалізації.

Своєрідним керівництвом при розробці освітніх програм підготовки клінічних соціальних працівників є звіт Національної ради зі здоров'я та добробуту, у якому подається детальний огляд соціальних проблем та можливих шляхів перетворень. У цьому звіті зазначаються основні напрями соціальної роботи, проблеми та найбільш вразливі соціальні групи, з якими працюватимуть соціальні працівники. Зокрема, це – безробітні, бідні, діти та молодь, які живуть у фостерних сім'ях, люди похилого віку, хворі (психічно хворі, наркозалежні, алкоголіки та ін.). З урахуванням зазначених соціальних проблем формується зміст теоретичних дисциплін та практичного навчання студентів, яке забезпечує: 1) отримання досвіду роботи з клієнтом; 2) інтеграцію в професійне середовище соціальної роботи та формування ставлення до професії; 3) проникнення в суть професії; 4) усвідомлення власної ролі в соціальній роботі [2; 3].

Підготовка клінічних соціальних працівників у Швеції передбачає вивчення обов'язкового курсу «Особі з обмеженими можливостями», адже соціальна робота з цією категорією населення є однією з пріоритетних згідно з національною соціальною політикою. Даний курс триває 20 тижнів (30 кредитів ECTS), складається з чотирьох модулів, по 5 тижнів кожен. Студенти можуть обирати час проходження цього курсу і допускаються до нього за умов успішного попереднього засвоєння основ соціальної роботи.

Модуль 1. Особи з обмеженими фізичними можливостями. Курс зосереджено на проблемі фізичних відхилень, інвалідності. Інвалідність розглядається з історичної, соціокультурної та гендерної позиції. Студенти знайомляться з умовами та якістю життя людей з фізичними обмеженнями у контексті соці-

ально-економічних факторів, опановують основні методи та технології роботи з цією категорією осіб.

Модуль 2. Особи із затримкою психічного розвитку (нездатні до навчання). Завдання курсу – надати студентам знання про умови та спосіб життя осіб із затримкою психічного розвитку; ознайомити з особливостями поведінки, специфікою потреб та факторами, що здійснюють визначальний вплив на життєдіяльність осіб, які відносяться до цієї групи.

Модуль 3. Особи з хімічною та наркотичною залежністю. У цьому модулі розглядаються соціальні, біологічні та психологічні аспекти хімічної та наркотичної залежності. Подається класифікація адиктивних речовин та існуюча нормативна база у галузі протидії розповсюдженню та вживанню адиктивних речовин, а також соціальні наслідки їх вживання. Студенти вивчають особливості соціальної роботи та моделі допомоги особам з хімічною чи наркотичною залежністю.

Модуль 4. Соціальна психіатрія. Під час вивчення курсу студенти поглиблюють знання з основ психіатрії, проблеми психічних відхилень та ін. Досліджують вплив соціальних факторів на якість життєвих умов осіб з психічними захворюваннями [2].

Окрім зазначеного обов'язкового курсу, майбутні клінічні соціальні працівники мають можливість вибрати й прослухати інші дисципліни медико-соціального спрямування, а також обов'язково пройти практику в медичному закладі.

Професійна підготовка соціальних працівників у Франції базується на вузькій спеціалізації, оскільки сфера діяльності фахівців в цій країні дуже широка і розвивається у трьох основних напрямках – соціальне асистування, спеціалізоване виховання, анімація. Однак, вона охоплює й багато дотичних галузей життєдіяльності людини (соціальна робота у сфері виховання, у галузі охорони здоров'я тощо).

В сучасних умовах підготовку фахівців соціальної сфери у Франції здійснюють як недержавні, так і державні заклади. Перші (регіональні інститути соціальної роботи, асоціації та ін.) забезпечують початкову, середню професійну та вищу професійну освіту I-II циклів у галузі соціальної роботи. Державні заклади (загальноосвітні та професійні ліцеї, університети, технологічні інститути) дають можливість для здобуття початкової, середньої та вищої професійної освіти I-III циклів. Підготовка соціальних працівників реалізується за такими рівнями: допрофесійна освіта, початкова професійна освіта, середня професійна освіта, вища професійна освіта (3 цикли), післядипломна професійна освіта. На кожному рівні професійної освіти студенти отримують кваліфікацію (5-й – найнижчий рівень кваліфікації, 1-й – найвищий) [4, с. 208].

Диплом клінічного працівника з отриманням відповідного сертифікату про навчання отримують студенти, які здобули початкову професійну освіту за 5-м рівнем кваліфікації, наприклад, на базі ліцею, секції медико-соціальних наук. Теоретичне навчання складається з 6-и основних блоків: «Теорія і практика соціального втручання», «Філософія діяльності і етика», «Право, законодавство і політика», «Соціальна антропологія, етнологія», «Психологія, педагогіка, інформатика, комунікація», «Здоров'я». Дво-

річний курс навчання містить і практичну частину. Обсяг практичної підготовки, що складає 950 годин, орієнтований на всебічне вивчення людини в онтогенезі, з урахуванням життєвого середовища. Практична підготовка відбувається у формі стажувань протягом 36-и тижнів у закладах різних соціальних типів. Практика студентів медико-соціального напрямку займає 63% навчального плану (це найбільша кількість годин практики серед усіх спеціальностей, за якими готують фахівців соціальної сфери). В цілому наповнення навчальних блоків дисциплінами відповідно до їх змісту та організації практики належить до компетенції навчального закладу. Функції контролю, розробки регламентуючих механізмів здійснення соціальної роботи у медичній сфері та підготовки кадрів покладені на Національну раду з оцінювання соціальної та медико-соціальної діяльності [4, с.215].

Клінічна соціальна робота у ФРН розвинулася за останні десять років у спеціальну галузь соціальної роботи, орієнтовану на американську модель «clinical social work». Це не тільки соціальна служба у лікарні. Вона головним чином спрямована на автономізацію боротьби за життя і здоров'я окремих осіб чи груп людей, яким загрожує або які зазнали психо-соціальної дезінтеграції.

Підготовка соціальних працівників до медико-соціальної роботи здійснюється на рівні магістерської програми клінічної соціальної роботи. Той, хто бажає стати магістром клінічної соціальної роботи, повинен мати не лише бакалаврську освіту, а й досвід роботи за спеціальністю. Це є необхідною умовою для того, щоб бути зарахованим для підвищення кваліфікації.

Від клінічних соціальних працівників вимагається не лише мати фахові знання, а й уміти складати аналізи клінічних спостережень. Вони потрібні для систематичної ідентифікації соціальних проблем, щоб знайти відповідний спосіб втручання. Основу для їх складання становлять: біографічні дані; аналіз стану людини в певний момент; специфічні особливості здоров'я; культурні звички; гендерні аспекти, міграція, вік тощо.

Навчання, що розраховане на три роки, поєднується з професійною діяльністю. Загалом соціальні працівники мають прослухати 2700 навчальних годин, не полишаючи робочих місць [5, с. 34].

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду підготовки соціальних працівників свідчить, що спеціалізація в галузі соціальної роботи стає все більш актуальною. Особливо це стосується клінічної соціальної роботи. Світова практика показує, що компетентний соціальний працівник зобов'язаний володіти технологіями медико-соціальної роботи, оскільки медицина стає сьогодні спеціалізованою сферою практики соціальної роботи.

Незважаючи на те, що дане дослідження вносить певний вклад в теорію і практику підготовки майбутніх фахівців до медико-соціальної соціальної роботи, воно не претендує на вичерпне вирішення проблеми, багато аспектів якої вимагають подальшого вивчення (теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка моделі підготовки соціальних працівників до медико-соціальної роботи, визначення педагогічних умов підготовки та ін.).

Література та джерела

1. Козубовська І. В., Пічкарь О. П. Кадрове забезпечення соціальних служб у Великій Британії / І. В. Козубовська, О. П. Пічкарь. – Ужгород, Вид-во УжНУ, 2003. – 392 с.
2. Дрегалло А. А., Ульяновский В. И. Социальная работа в Швеции / А. А. Дрегалло, В. И. Ульяновский. – Архангельск, Изд. Дом «Элла», 1996. – 233 с.
3. Кулікова А.С. Фактори впливу на систему підготовки соціальних працівників у Швеції [Електронний ресурс] // Наукова скарбниця освіти Донеччини: наук.-метод. журнал. – 2008. – Вип. 1. – Режим доступу: http://www.nbuiv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nsod/2008_1/Kylikova.pdf.
4. Соціальна робота: Підручник / В. А. Поліщук, О. П. Бартош-Пічкарь, Н. М. Горішна, Г. В. Лешук, О. Ю. Пришляк / За ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль: ВАТ «ТВПК «Забруч», 2010. – 330 с.
5. Кнодель Л. В. Професійна підготовка соціальних працівників до клінічної соціальної роботи в Німеччині / Л. В. Кнодель // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права ім. А. Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія», 2011. – Вип. 1 (1). – С. 33 – 36.

В данной статье проанализирован опыт подготовки клинических социальных работников в Великобритании, Швеции, Франции, Германии. Рассмотрены ключевые моменты построения систем обучения. Даны конкретные примеры наполнения учебных программ по специализации «клиническая социальная работа», которые могут использоваться в процессе подготовки социальных работников в Украине.

Ключевые слова: клиническая социальная работа, подготовка социальных работников, зарубежный опыт.

This article analyzes the experience of preparing clinical social workers in the UK, Sweden, France and Germany. The key aspects of building the training systems have been considered. The concrete examples of the curriculum of a specialization "clinical social work" have been posted. These can be used in the training of social workers in Ukraine. The analysis of foreign experience in training of social workers suggests that specialization in the field of social work becomes more urgent. This is especially true of Clinical Social Work.

Key words: clinical social work, training of social workers, foreign experience.